
Słowo od Redaktor Tematycznej

Początek XXI wieku ujawnia jakościowo nową konfigurację relacji władzy, w której dominacja nie jest już realizowana przede wszystkim poprzez przemoc militarną czy bezpośrednią kontrolę terytorialną, lecz za pośrednictwem infrastruktury cyfrowej, systemów danych oraz algorytmicznych mechanizmów zarządzania informacją. Zjawisko to coraz częściej opisywane jest w kategoriach **cyfrowej kolonizacji** – procesu, w którym technologie informacyjno-komunikacyjne stają się narzędziami globalnej hegemonii epistemicznej, ekonomicznej i kulturowej. Władza cyfrowa funkcjonuje w sposób rozproszony, pozornie neutralny i trudno uchwytyny, a jednocześnie głęboko ingeruje w codzienne praktyki społeczne, edukacyjne i kulturowe.

W centrum tej nowej formy dominacji znajdują się dane, traktowane jako kluczowy zasób późnego kapitalizmu platformowego. Ich masowe pozyskiwanie, ekstrakcja i komercjalizacja przypominają logikę historycznych praktyk kolonialnych, w których eksploatacja surowców i podporządkowanie lokalnych epistemologii stanowiły fundament globalnych nierówności. Algorytmy – projektowane i kontrolowane przez wąskie grono aktorów korporacyjnych, zlokalizowanych głównie w krajach Globalnej Północy – pełnią rolę współczesnych aparatów władzy symbolicznej: selekcionują treści, porządkują wiedzę, regulują widzialność podmiotów i narracji oraz wpływają na procesy decyzyjne jednostek i instytucji.

Niniejszy tom poświęcony jest analizie relacji między technologią, wiedzą i władzą w kontekście cyfrowej kolonizacji oraz form **oporu epistemicznego**, jakie wyłaniają się w odpowiedzi na algorytmiczną hegemonizację rzeczywistości społecznej. Zebrane teksty podejmują interdyscyplinarną refleksję osadzoną w socjologii, kulturoznawstwie, medioznawstwie, pedagogice krytycznej oraz studiach postkolonialnych i dekolonialnych. Ich celem jest nie tylko diagnoza strukturalnych mechanizmów dominacji, lecz także identyfikacja praktyk, strategii i modeli alternatywnych, które umożliwiają renegocjację relacji władzy w środowisku cyfrowym.

Szczególną uwagę poświęcono koncepcji **edukacji medialnej 4.0**, rozumianej jako projekt krytyczno-emancypacyjny, wykraczający poza

instrumentalne ujęcie kompetencji cyfrowych. W tym paradygmacie edukacja medialna nie ogranicza się do nauki obsługi technologii, lecz obejmuje analizę ich społecznych, kulturowych i politycznych uwarunkowań, a także refleksję nad kosztami ich funkcjonowania – zarówno w wymiarze globalnym, jak i lokalnym. Edukacja ta staje się przestrzenią kształtowania kompetencji epistemicznych, umożliwiających rozpoznawanie mechanizmów algorytmicznej władzy, logik platformowego kapitalizmu oraz procesów normalizacji określonych narracji i form wiedzy.

Tom podejmuje również problematykę suwerenności cyfrowej i informacyjnej, wskazując na strukturalne asymetrie wynikające z koncentracji infrastruktury danych, serwerów i platform komunikacyjnych w rękach ponadnarodowych korporacji. Analizowane są konsekwencje tej koncentracji dla demokracji, kultury oraz procesów inkluzji i wykluczenia informacyjnego. Autorzy i autorki zwracają uwagę na to, w jaki sposób algorytmiczne systemy zarządzania treścią sprzyjają polaryzacji, dezinformacji oraz automatyzacji zgody, wzmacniając istniejące nierówności społeczne i kulturowe.

Istotnym wątkiem niniejszego tomu jest także postkolonialna i dekolonialna krytyka technologii, która podważa mit jej aksjologicznej neutralności. Narzędzia cyfrowe analizowane są jako nośniki określonych wartości, interesów i porządków wiedzy, reprodukujące dominujące modele kulturowe i polityczne. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabierają propozycje alternatywnych modeli zarządzania danymi i technologią – takich jak *data commons*, lokalne chmury czy inicjatywy oddolne – traktowane jako formy praktycznego oporu wobec cyfrowej hegemonii.

Zgromadzone w tomie teksty tworzą przestrzeń krytycznego dialogu nad przyszłością edukacji, kultury i demokracji w warunkach intensyfikującej się dominacji algorytmicznej. W obliczu rosnącej centralizacji władzy nad danymi stawką staje się nie tylko efektywność technologiczna, lecz przede wszystkim autonomia poznawcza, kulturowa i polityczna współczesnych społeczeństw.

Agnieszka Ogonowska